

Moj interijer
Hommage a David H
Maja S.F

Ervin Dubrović

Crtež kao đavolje oruđe

X. međunarodna izložba originalnog crteža '86 u Rijeci

Riječki međunarodni bijenale crteža jedna je od malobrojnih velikih redovnih izložbi na našem tlu koje dosežu i međunarodno značenje, te ujedno i nama donose ponešto od daška svjetskih zbivanja i barem kakav-takav pregled i predodžbu o stanju i duhovnoj klimi u likovnim umjetnostima danas. Može se i poopćiti razgovor te ujedno govoriti o likovnosti u nekim širim obrisima i generalnim crtama, jer se crtež nije nikad dokraja osamio (ne kažem osamostalio!) niti je, kao na kraju i sve ostale likovne discipline, imun od nekih općih datosti u kulturi i likovnim umjetnostima.

Đavolska strana crteža

Pierre Rouve, sveučilišni profesor iz Londona i dugogodišnji član žirija, duhovit čovjek koji svojoj erudiciji može pridodati i vrsno poznavanje našeg jezika, u što nas je uvjerio i svojim teatra dostojnim ali uvjerljivim nastupom na ovogodišnjem otvorenu, dajući Bijenalu i izvanjsko obilježje međunarodne smotre, u svom je nadahnutom i iskričavom eseju u katalogu izložbe crtež proglasio đavoljim oružjem: »... Put ovog mitološkog srodstva (*crtež* se izvodi od staroslavenskog *čjort* – vrag) označen je manihejskim vjerovanjem u tamne đavolske snage što obitavaju u putenim pobudama ljudskog tijela. A budući da je crtež najneposrednija manifestacija ovakvih tjelesnih poriva što struje uzbuđenom rukom, on postaje đavolje oruđe koje treba savladati i pročistiti. Odatle kod Kandinskog pribjegavanja sputavanju tjelesnoga ravnalom i šestarom, nakon prvotne provale spontanog crtanja – pokori što ju je nametnula urođena ortodokсна privrženost Duhovnome u umjetnosti.« U određenju crteža Rouve nas podsjeća i na one neizbježne Wölfflinove kategorije i pojmovni par *slikarsko* (malerisch) – *linearno/crtačko* (zeichnerische), kao što i letimično prelijećući i srednji vijek i dio novoga vijeka zastaje na godini 1715. kada je u Londonu objavljena knjiga Jonathana Richardsona (i sina) »Essay on the Theory of Painting«, ... »koja je po prvi put u povijesti utvrdila potpunu samostalnost crteža kao načina umjetničkog izraza«.

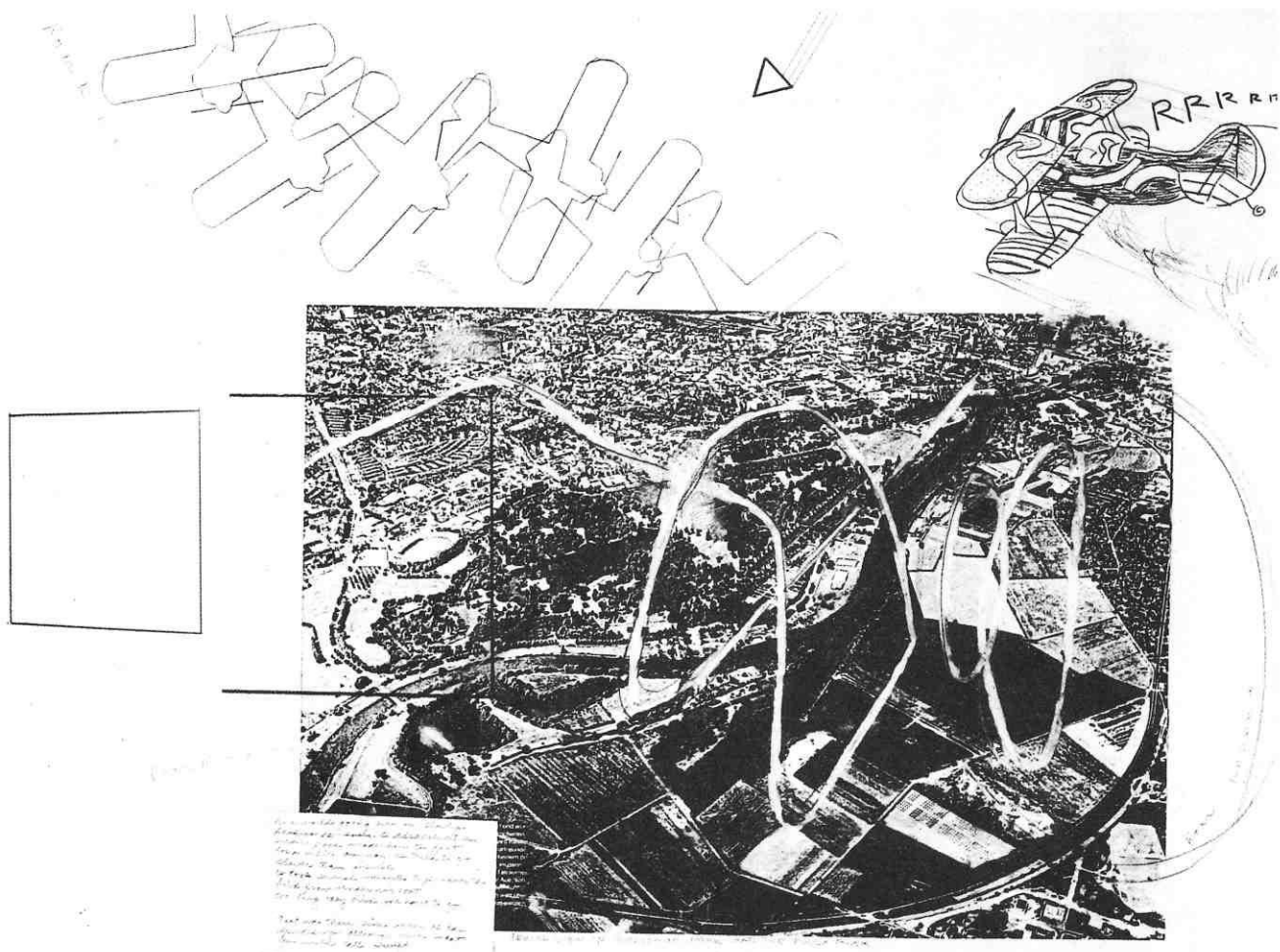
Taj daleki datum nije ipak omeo kasnija razglabanja, a ne ometa osobito ni današnja, jer će svako vrijeme imati izravno pravo uključiti se u raspravu i izricati svoje mišljenje koje, ako ništa, a ono barem svjedoči o recentnim okolnostima, estetskim principima i ukusu.

Deset dosadašnjih bijenala – tisuće crteža

Prijedemo li napokon na ono što se može vidjeti na ovogodišnjoj izložbi, nije zgorega otpočeti statistikom – prije svega, uobičajeno je već da u ova dva dosadašnja decenija održavanja redovno sudjeluje po pedesetak zemalja sa po nekoliko stotina crteža, što je ukupno nekoliko tisuća radova pristiglih u to vrijeme iz najudaljenijih i najegzotičnijih krajeva Zemljine lopte. Kad bi bilo govora samo o kuriozitetu i količini, i kad bi bila isključena relevantnost i svi likovni činioци koji bijenalu osiguravaju neku važnost, bilo bi to već po sebi mnogo i pažnje dostojno.

Ne želimo dakako smotru unaprijed lišiti likovnih zasluga niti je odteretiti odgovornosti u poslu kojega se poduhvatila.

Ove godine izlaže također mnoštvo autora iz 48 zemalja, ponajviše iz naše zemlje (kojih se selekciji redovno prijavljuje na sto-

WINGNO.58.AERIALTHEATREPROJECTFORTHECITYOFKASSELGERMANFEDERALREPUBLICFORTHEDOCUMENTAARTFESTIVAL

tine), potom iz Japana, koji je uvijek među najbrojnijim i najuočljivijim nacionalnim selekcijama – a imao je i jednog nosioca Premije, pa iz Sovjetskog Saveza, Belgije, Francuske, Italije i iz još nekih dalekih zemalja, posebno Mongolije i Kine, koja se svaki put pojavljuje sa svojim tradicionalističkim crtežima s okusom egzotike.

Prije svega i ukratko – uvijek nas na izložbi zaspe nepregledno mnoštvo kojemu će izvestilac ili komentator s mukom pokušati tražiti neko jedinstvo i jednostavno izrecivu formulu, i, ako se na to odvaži, neminovno će pogriješiti ili bar ostati izrazito subjektivan. Usprkos velikom značenju bijenala nećemo se ipak moći oteti dojmu zasitnosti i zasićenosti postava koji gotovo rasužuje promatrača ostavljajući ga da se kopra i snalazi sam, ne nudeći mu nikakvu ideju vodilju, nikakvu tematsku ili organiziranim konceptom nametnutu cjelinu ili jedinstvo. Uz to još i prostorna skučenost i »nagruvanost« crteža djeluju zaista depri-mantno. Već dugogodišnja izlagačka praksa mogla bi bar osvje-žiti i osmisliti sceničnost i prostorno rješene postava izložbe

umjesto uvijek jednakog pukog utrpavanja crteža u jednom postavljene boksove. Listajući kataloge starih bijenala, koliko je po fotografijama moguće suditi, zapanjuje kako je teško ustanovljavati nekakve promjene, razvoj, pravce, shvaćanja i iscrta-vanja crteža. Svu onu početnu šarolikost zateći ćemo i danas.

Svi nagrađeni ljudi

Možda bi u jednom kratkom komentaru bilo indikativno držati se nagrađenih djela – ona će i najbolje posvjedočiti svu navedenu šarolikost i mnogostrukost izrisavanja crteža kao i složenost idejne situacije.

Strani dobitnik Grand prix – Premije Francuz je Olivier Debre sa crtežem *Znak ličnosti*. Debre »iscrtava« širokom i brzom gestom u dva poteza širokom četkom koja na velikoj plohi bijelog papira ostavlja također plošne crne mrlje što podsjećaju na poslijeratnu apstrakciju pariske škole na primjer. Naš je dobitnik – jer po tradiciji se nagrađuju po jedan stranac i domaći autor –

Miroslav Šutej. On crta na način koji smo od njega mogli i očekivati, u maniri tradicionalno geometrijske apstrakcije.

Jednoglasno priznanje žirija dodijeljeno je ravnopravno trojici autora. Mersad Berber nagrađen je za svoje karavađovske tehničke bravure neporecive snage, u toploj gami patetičnih i dramskih figuralnih kolažno prezentiranih kompozicija – koje se teško mogu razlikovati od nečega što bismo nazvali slikama. S druge je strane Dušan Džamonja upotrebom serigrafije i »ručnim« doctavanjem s jedinstvenim sitnim tehnički iscrtanim mrežastim rasterom i asocijativnim ugođajem interijera katedrale. Stranac s priznanjem žirija jest Emilio Vedova, znameniti prvak lirske apstrakcije i gestualnosti i načina od kojega ni sada ničim ne odstupa.

Pridodajmo popisu i prošlogodišnje laureate Edu Murtića i Raima Kanervu iz Finske, kojima su, kako je običaj, u sklopu ovogodišnje izložbe priređeni samostalni postavi u Malom salonu.

Zaista, pogleda li se spisak nagrađenih, te ako se još imaju na umu i radovi, ne može se reći da se žiri proslavio hrabrošću. Bilo mu je najjednostavnije nagraditi provjerene ili barem razglašene veličine bez obzira na njihovu izravnu uključenost u najsvremenija zbivanja i bez obzira na eventualnu »izlizanost« njihova djelovanja. Teško je u ovom izboru vidjeti neku koncepciju ili stav žirija izvan respektiranja ranije zadobijenog glasa izlagača.

Pierre Rouve je nadahnuto pisao o crtežu i u svojim promišljanjima zalazio u povijesne i prostorne širine pa nije zazirao ni od slavenske mitologije – na otvorenju je iz kurtoazije, govoreći o domaćinskoj dobrodošlici, utrpao i boga Radigosta! Bilo s vragom, kako on tvrdi, ili bez njegove pomoći, crtež se žilavo opire najezdi svih mogućih medija i nema izgleda da će njegovo vrijeme tako skoro proći.

Rijeka, 2. 7 1986.

